

بایسته های نظام حقوق تامین اجتماعی

در

ایران و فرانسه

www.ketab.ir

محمد (یت ال) جعفری

دکتری تخصصی حقوق عمومی - مدرس دانشگاه

سرشناسه	جعفری، محمد، ۱۳۳۸ شهريور -
عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc
	فرانسه. قوانین و احکام France.Laws,etc
عنوان و نام پدیدآور	بایسته‌های نظام حقوق تامین اجتماعی در ایران و فرانسه/محمد (بیت‌اله) جعفری.
مشخصات نشر	تهران: شاپرک سرخ، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	۲۸۰ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۶۳۴۱۴-۴
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	تامین اجتماعی - قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	Iran -- Law and legislation Social security
موضوع	تامین اجتماعی - قوانین و مقررات -- فرانسه
موضوع	Social security -- Law and legislation -- France
موضوع	حقوق بیمه -- ایران
موضوع	Iran -- Insurance law
موضوع	حقوق بیمه -- فرانسه
موضوع	France -- Insurance law
موضوع	کار و کارگری -- قوانین و مقررات -- ایران
موضوع	Iran -- Labor laws and legislation
موضوع	حقوق تطبیقی
موضوع	Comparative law
رده بندی کنگره	۱۳۷۲KM۵
رده بندی دیویی	۵۵۰۲/۳۴۲
شماره کتابشناسی ملی	۷۳۷۸۱۶۵
وضعیت رکورد	فیبا

بایسته های نظام حقوق تامین اجتماعی در ایران و فرانسه

• نویسنده : محمد (بیت اله) جعفری

• نوبت چاپ: اول تابستان ۱۳۹۹

• ناشر : شاپرک سرخ

• چاپ و صحافی : شاپرک

• شمارگان : ۱۰۰۰

• قیمت : ۹۹۰۰۰ تومان

• شماره شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۳-۴۱۴-۴

انتشارات شاپرک سرخ

تهران ، میدان انقلاب اسلامی ، ابتدای خیابان آزادی ، کوچه شهید جنتی ، پلاک ۲۴ واحد ۱

۰۹۱۲-۲۱۴۴۶۰۰۲۱-۶۶۹۳۳۷۴۶

www.shaparac.com

کلیه حقوق مادی و معنوی اثر متعلق به نویسنده بود و هرگونه تکثیر و کپی برداری از این کتاب غیر قانونی می باشد و پیگرد قانونی خواهد داشت

مقدمه

در وضعیت معاصر تامین اجتماعی بیانگر وضعیت پیشرفت و تحول در کشورها محسوب می شود. هر اندازه شهروندان یک کشور از نظام تامین اجتماعی مطلوبی برخوردار باشند به همان نسبت از رشد و تعالی در زمینه های مختلف برخوردار خواهند بود. تامین اجتماعی یکی از گسترده ترین نظام هایی است که برای رفع نیازهای معیشتی انسان طراحی گردیده است به گونه ای که مخارج آن امروزه در حدود یک سوم از تولید ناخالص داخلی بسیاری از کشورها را به خود اختصاص داده و تمامی مراحل زندگی افراد را در بر گرفته است. در سده اخیر در بستر بنیادهای فکری، فرهنگی و تحولات صنعتی جوامع غربی الگوی جدیدی از تامین اجتماعی پدیدار گردید و به تدریج در کشورهای دیگر الگو برداری شده است. که البته کشور ما هم در این زمینه از این نوع نظام های الگو برداری کرده است. کتاب حاضر موضوعات و مسایل حقوقی خوبی را در زمینه های مختلف تامین اجتماعی مورد بررسی قرار داده است. یکی از نکات متمایز این کتاب بررسی تطبیقی موضوع آن است مخصوصاً با کشور فرانسه که در زمینه تامین اجتماعی نظام حقوقی توسعه یافته و پیشرفته ای دارد.

کتاب پیش رو، حاصل کوشش ها و تلاش های، آقای بیت اله جعفری دانشجوی دکتری حقوق عمومی دانشگاه آزاد واحد بین المللی قشم می باشد. این کتاب، مباحثی را در خصوص تبیین مفاهیم حقوقی تامین اجتماعی با تطبیق در نظامهای تامین اجتماعی ایران و فرانسه به رشته تحریر درآورده است. این کتاب نه تنها کمکی برای دانش پژوهان حقوق در رشته های مختلف خواهد بود بلکه برای مجریان

و سایر کسانی که کم و بیش با وضعیت های جامعه سروکار دارند مفید و قابل استفاده خواهد بود، لذا مطالعه آن به مجریان امور (تصمیم گیر و تصمیم ساز) بویژه در مناطق توسعه نیافته و کمتر توسعه یافته و دانشجویان حقوق توصیه می شود .

خیرالله پروین

استاد حقوق عمومی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

www.ketab.ir

پیش گفتار.....	۱۵
مقدمه.....	۲۱
بخش اول.....	۲۳
فصل اول : مبانی، مفهوم ، اصول اساسی حاکم و ویژگیهای عمده تامین اجتماعی.....	۲۳
۱-۱- مببحث اول- مفهوم و سیر تحول نیاز به تامین اجتماعی.....	۲۴
۱-۱-۱- گفتار اول- مفهوم تامین اجتماعی (Social security).....	۲۴
۱-۱-۲- گفتار دوم - سیر تحول نیاز به تامین اجتماعی.....	۲۸
۱-۱-۲-۱- احتیاج مردم.....	۲۸
۱-۱-۲-۲- مسئولیت های فردی.....	۲۹
۱-۱-۲-۳- مسئولیت های جمعی.....	۳۰
۱-۱-۳- گفتار سوم - ویژگیهای عمده و اصول اساسی "حق تامین اجتماعی".....	۳۱
۱-۱-۳-۱- ویژگیهای عمده حق تامین اجتماعی.....	۳۱
۱-۱-۳-۲- اصول اساسی حق برخورداری از تامین اجتماعی.....	۳۴
۱-۱-۳-۳- محتوی حق برخورداری از تامین اجتماعی.....	۳۶
۱-۱-۴- گفتار چهارم- زمینه های تاریخی ظهور تامین اجتماعی.....	۳۸
۱-۱-۴-۱- دوره کلاسیک تامین اجتماعی.....	۳۹
۱-۱-۴-۲- عصر نوین تامین اجتماعی.....	۴۱
۱-۲- مببحث دوم - مبانی و مفهوم عدالت، رفاه و حمایت اجتماعی.....	۴۲
۱-۲-۱- گفتار اول- مبانی عدالت و عدالت اجتماعی.....	۴۳
۱-۲-۱-۱- تعریف و مفهوم عدالت.....	۴۳
۱-۲-۱-۲- مفهوم عدالت اجتماعی و نقش نهادهای اجتماعی در بسط و گسترش آن.....	۴۷

۱-۲-۲-۱- گفتار دوم - مفهوم ، نظریه ها ، الگوها و شاخص های عمده رفاه و حمایت اجتماعی ۵۰

۱-۲-۲-۱-۱- معنا ، مفهوم و نظریه های مربوط به رفاه اجتماعی : ۵۰

۱-۲-۲-۲-۱- الگوها و شاخص های عمده رفاه اجتماعی ۵۵

۱-۲-۲-۳-۱- حمایت اجتماعی و ارکان سیاست گذاری آن ۶۲

فصل دوم : حقوق تامین اجتماعی ، اصول و معیارهای بین المللی حاکم بر آن ۶۵

۲-۱-۲-۱- مبحث اول- نظریه و منابع حقوق تامین اجتماعی ۶۶

۲-۱-۱-۲- گفتار اول- نظریه حقوق اجتماعی ۶۶

۲-۱-۲-۲- گفتار دوم- منابع حقوق تامین اجتماعی ۶۷

۲-۱-۲-۱- قانون اساسی ۶۷

۲-۱-۲-۲- قوانین معادی ۶۹

۲-۲-۲- مبحث دوم- اصول و معیارهای بین المللی حاکم بر حقوق تامین اجتماعی ۷۱

۲-۲-۱- گفتار اول - اصول حاکم بر حقوق تامین اجتماعی ۷۱

۲-۲-۱-۱- اصل انعطاف پذیری از جهت روش حمایت و برابر خطرها ۷۱

۲-۲-۱-۲- اصل تضمین و مسئولیت کلی دولت ۷۱

۲-۲-۱-۳- اصل مشارکت بیمه شدگان در اداره و تامین منابع مالی نظام های تامین اجتماعی ۷۲

۲-۲-۱-۴- اصل به حال تعلیق در آمدن برخوردار از حق تامین اجتماعی ۷۳

۲-۲-۱-۵- اصل برابری و عدم تبعیض در برخورداری از تامین اجتماعی ۷۴

۲-۲-۲- گفتار دوم- معیارهای بین المللی حاکم بر حقوق تامین اجتماعی ۷۴

۱-۲-۲-۲- دوره اول - معیارهای مصوب از سال ۱۹۱۹ تا ۱۹۴۴ ۷۵

۲-۲-۲-۲- دوره دوم- معیارهای مصوب از سال ۱۹۴۴ تا ۱۹۵۲ ۷۶

۲-۲-۲-۳- دوره سوم- معیارهای مصوب از سال ۱۹۵۲ به بعد ۷۷

۲-۲-۳- گفتار سوم - اتحادیه بین المللی تامین اجتماعی ۷۸

۲-۲-۳-۱- اعضاء و ارکان اتحادیه بین المللی تامین اجتماعی ۷۹

۲-۲-۳-۲- فعالیت های اتحادیه بین المللی تامین اجتماعی ۸۰

پیش گفتار

نظام رفاه و تامین اجتماعی به عنوان ابزار استقرار تامین و عدالت اجتماعی در بسیاری از کشورهای جهان جایگاه ویژه و پوشش گسترده دارد. به عبارت دیگر تامین اجتماعی مقوله ای برای حقوق، حاکمیت ملی و برای برقراری صلح و ثبات اجتماعی است. توسعه پایدار اقتصادی، سیاسی، و مدنی هر کشور با کمیت و کیفیت خدمات انسانی تامین اجتماعی رابطه ای مستقیم دارد. تامین اجتماعی به عنوان یکی از اصلی ترین مأموریت های بخش عمومی، سهم عمده ای از هزینه های بودجه ای دولت ها و نسبت قابل توجهی از تولید ناخالص داخلی هر کشور را به خود اختصاص می دهد. در یک نظام جامع تامین اجتماعی، مجموعه ای از راهبردها، برنامه ها و فعالیت های جامعه برای حفظ سطح در آمد فرد یا خانواده و در نهایت ارتقای سطح رفاه عمومی آنان مورد توجه قرار می گیرد.

در ایران، کارکرد پراکنده نظام رفاه و تامین اجتماعی در قالب راهبردهای بیمه ای، حمایتی و امدادی هر چند در جایگاه خود بسیار ارزنده و تعیین کننده بوده، اما به لحاظ سامان غیر کار آمد در ساختارهای مدیریتی، مالی و منابع انسانی هر یک از موسسات و سازمانهای ذیربط نتوانسته است از جامعیت لازم برخوردار باشد. از این رو به رغم صرف مبالغ بسیار هنگفت به صورت مستقیم و غیر مستقیم از جانب دولت، تامین اجتماعی در کشور ما کم و بیش از مجموعه ای ناهماهنگ و ناموزون شکل گرفته و به همین دلیل، ضرورت توجه جدی، اساسی و همه جانبه به این مقوله بیش از پیش محسوس است. اکنون در تمامی کشورهای جهان دولت ها و صاحب نظران اجتماعی به این نتیجه رسیده اند که توسعه پایدار سیاسی اجتماعی فرهنگی و اقتصادی هر کشوری با سطح و کیفیت تامین اجتماعی در آن کشور رابطه ای مستقیم

و جدایی ناپذیر دارد. اگر منابع انسانی در هر جامعه ای عامل اصلی تولید رشد و توسعه فرض شود، روشن است که باید برای فعالیت و معیشت این نیرو امنیت خاطر کافی از منظر عواملی نظیر خدمات بهداشتی و درمانی، بازنشستگی از کار افتادگی و حوادث ناشی از کار فراهم باشد تا سرمایه انسانی مورد بحث بتواند در پناه تامین اجتماعی به صورتی فعال و پویا در توسعه پایدار کشور مشارکت کند. هرچند که تامین اجتماعی مفهومی تازه و متعلق به عصر جدید نیست اما اشکال تامین اجتماعی را می توان به تحولات مربوط به جنگ جهانی دوم مربوط دانست.

پس از جنگ جهانی دوم، براساس ماده (۲۲) اعلامیه جهانی حقوق بشر، که در دهم دسامبر ۱۹۴۸ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید و دولت ایران نیز یکی از امضا کنندگان آن بود، تامین اجتماعی یکی از حقوق اساسی انسانها شناخته شد.

در مقاله نامه شماره ۱۰۲ سازمان بین المللی کار (International labore organization) که در اصل بیست و نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران هم تجلی دارد، تامین اجتماعی به منزله حمایتی است که جامعه در قبال پریشانی های اجتماعی و اقتصادی پدید آمده به واسطه قطع یا کاهش شدید درآمد افراد بر اثر بیکاری بیماری، از کار افتادگی، سالمندی، فوت و همچنین افزایش هزینه های درمان و نگهداری خانواده (عائله مندی) به اعضای خود ارائه می دهد.

در چارچوب تعریف یاد شده نظام تامین اجتماعی مهم ترین اهرم برقراری عدالت اجتماعی است. اعلامیه جهانی حقوق بشر، تامین اجتماعی را از جمله حقوق اساسی انسان ها شناخته است :

"هر کس به عنوان یک عضو جامعه حق برخورداری از حمایت های تامین اجتماعی را دارد و مجاز است که از طریق مساعی ملی و همکاری بین المللی، حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود را که لازمه رشد و نمو آزادانه شخصیت اوست، در حد امکانات و منابع هر کشور به دست آورد".

در یک نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی مجموعه ای از راهبردها، برنامه ها و فعالیت های جامعه برای حفظ سطح درآمد فرد یا خانواده مورد توجه قرار می گیرد و علاوه بر آن خدماتی مانند درمان نیز ارائه می شود. به عبارت دیگر این نظام، از یک سود فرد و خانواده را در برابر پریشانی های اقتصادی و اجتماعی ناشی از قطع یا کاهش درآمد. (به دلایلی نظیر، پیری، بیکاری و ...) تضمین می کند و از روی دیگر می گویند، با فراهم آوردن خدماتی مانند درمان یا اعطای کمک هزینه ها (مثلا مسکن و ازدواج و ...) سطح رفاه فرد و خانواده را بالا برد. بدین ترتیب ساختار نظام جامع رفاه و تامین اجتماعی رایج در کشورهای مختلف را می توان مشتمل بر سه گروه راهبردهای اصلی دانست :

گروه اول - که راهبرد های بیمه ای نامیده می شود، مبتنی بر اشتغال افراد براساس دریافت سهمی از دستمزد شاغلان، کارفرمایان، و در اغلب موارد سهم مشارکتی دولت است. این راهبردها پرداخت های مربوط به حقوق بازنشستگی مستمری از کار افتادگی، مستمری دوران بیکاری، پرداخت به بازماندگان (حقوق وظیفه) و پرداخت هزینه بیماری و زایمان را در بر می گیرد.

گروه دوم - که راهبردهای حمایتی است. شامل مساعدت های اجتماعی (social Assistance) و خدمات اجتماعی است و اقشار آسیب پذیر جامعه را به لحاظ

ناتوانانی در کسب درآمد، معلولیت از کار افتادگان جسمی و ذهنی، کودکان بی سرپرست، خانواده زندانیان و ... را در بر می گیرد.

گروه سوم، راهبردهای امدادی است که در مواقع اضطراری نظیر بروز حوادث غیر مترقبه طبیعی، چون سیل و زلزله و حوادث غیر طبیعی نظیر جنگ، قشرهای آسیب دیده به صورت مقطعی مورد حمایت قرار می گیرند. نظام تامین اجتماعی یک کشور به منظور یافتن راه حل هایی برای پوشش خلاء های موجود و رفع نقاط ضعف و همچنین برای یافتن طرح ها و برنامه های جدید در خصوص تامین اجتماعی که اثر بخشی آنها در سایر کشورها مورد بررسی قرار گرفته است، نیازمند تطبیق حقوق تامین اجتماعی خود با آن کشورها می باشد. علاوه بر این، بدیهی است که ایجاد و اعمال اسناد فراملی یا بین المللی به منظور هماهنگی میان نظام های داخلی تامین اجتماعی نیازمند چالش های تطبیقی است.

شناخت حقوق تامین اجتماعی سایر کشورها مبنای مناسبی برای تطبیق مطلوبتر نظام های تامین اجتماعی و حقوق تامین اجتماعی ایجاد می کند، از سوی دیگر برای تشریح مطلوب حقوق تامین اجتماعی سایر کشورها و کسب درک تطبیقی باید از چارچوب حقوق نظام داخلی خود خارج شد. و با توجه به اینکه پایه تامین اجتماعی هر کشوری قوانین اساسی آن کشور است، مطالعه تطبیقی نظام های تامین اجتماعی نمی تواند بدون تطبیق حقوق تامین اجتماعی به سرانجام برسد. تطبیق حقوق تامین اجتماعی معمولاً مستلزم بررسی طرح های تامین اجتماعی اعمال شده در کشورهای مختلف در مقاطع مختلف زمانی و یا به عبارت دیگر مستلزم تطبیق با حقوق بین الملل تامین اجتماعی است.